

Творча позиція автора, прагнення до найбільш повного і точного вираження думки в усіх її відтінках, вибір форм оповіді, вживання лексичних і граматичних одиниць ініціює створення тексту, який відповідає художньо-естетичному уявленню автора і є, по суті, художнім твором.

Література:

1. Адмони В. Г. Система форм речевого высказывания / Адмони Владимир Григорьевич. – Спб., 1994. – 212 с.
2. Бабенко Л. Г. Филологический анализ текста / Бабенко Людмила Григорьевна, Казарин Юрий Викторович. – М.: Академический Проект; Екатеринбург : Деловая книга, 2004. – 294 с.
3. Барт Р. От произведения к тексту / Барт Ролан. – Избранные работы: Семиотика: Поэтика. – М.: Прогресс, 1989. – 328 с.
4. Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики / Бахтин Михаил Михайлович. – М.: Искусство, 1975. – 241 с.
5. Виноградов В. В. Проблемы содержания и формы литературного произведения / Виноградов Виктор Владимирович. – М.: МГУ, 1958. – 478 с.
6. Гришунин А. Л. Исследовательские аспекты текстологии / Гришунин Андрей Леопольдович. – М., 1998. – 92 с.
7. Дридзе Т. М. Текстовая деятельность в структуре социальной коммуникации: проблемы семиосоциопсихологии / Дридзе Тамара Моисеевна. – М.: Наука, 1984. – 312 с.
8. Жинкин Н. И. Речь как проводник информации / Жинкин Николай Иванович. – М., 1982. – 273 с.
9. Жирмунский В. М. К вопросу о формальном методе / Жирмунский Виктор Максимович. – Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология / под ред. В. П. Нерознака. – М.: Academia, 1997. – С. 125.
10. Женетт Ж. Работы по поэтике. Фигуры. В 2-х т. / Женетт Жерар. – Т. 2. – М., 1998. – 190 с.
11. Злотникова Т. С. Классический текст и текст классического произведения / Злотникова Татьяна Семёновна. – Текст в фокусе литературоведения, лингвистики и культурологии. – Ярославль, 2002. – 197 с.
12. Лихачёв Д. С. Текстология (На материале русской литературы 10-17 веков) / Лихачёв Дмитрий Сергеевич. – М., 1983. – 424 с.
13. Лотман Ю. М. Семиотика культуры и понятие текста / Лотман Юрий Михайлович. – Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология / под ред. В. П. Нерознака. – М.: Academia, 1997. – 347 с.
14. Лукин В. А. Художественный текст: основы лингвистической теории и элементы анализа / Лукин Владислав Алексеевич. – М.: Ось, 1999. – 296 с.
15. Маслова В. А. Филологический анализ художественного текста / Маслова Валентина Авраамовна. – Минск, 2000. – 199 с.
16. Хализев В. Е. Текст / Хализев Валентин Евгеньевич. – Русская словесность. – 1995. – № 4. – С. 30.

УДК 811.134.2:81'374

Г. І. Глуцук-Олея,

Херсонський державний університет, м. Херсон

РОЗВИТОК КАТЕГОРІЇ ЗАПЕРЕЧЕННЯ У РОМАНСЬКИХ МОВАХ

У статті описано цикли еволюції заперечення у європейських мовах, визначено місце та розвиток категорії заперечення у деяких романських мовах, передусім різних заперечних засобів: заперечних часток, займенників, прислівників.

Ключові слова: заперечення, заперечні засоби, типи заперечення еволюція, романські мови.

В статье описаны циклы эволюции отрицания в европейских языках, определено место и развитие категории отрицания в некоторых романских языках, прежде всего отрицательных средств: отрицательных частиц, местоимений, наречий.

Ключевые слова: отрицание, средства отрицания, типы отрицания, эволюция, романские языки.

The article describes the cycles of evolution of negation in European languages, indicates the place and the development of the category of negation in some Romance languages, especially of various means of negation: negative particles, pronouns, adverbs. We examine O. Jespersen's Cycle, which illustrates the development of negation by means of French language, the classification of languages made by M. Haspelmath into three types by strict and non-strict negative concord: in a strict negative-concord language, ordinary full clauses containing an n-word always contain the sentential negator too, irrespective of the relative position of the two items, on the other hand, in a non-strict negative-concord language, the sentential negator must be omitted when the n-word precedes the finite verb. Strict negative concord is found in today's Slavonic and Baltic languages, as well as in Romanian, Greek, Hungarian, and Maltese. Non-strict negative concord is found today in Spanish, Portuguese, and Italian, while Catalan allows both patterns. While Jespersen's cycle is the best-known historical pathway for the development of sentential negation, it is not the only cyclic development to be found. Croft infers the existence of a second negative cycle on the basis of the typological distribution of certain negative markers. He notes three synchronic relationships between the expression of negation in existentials and that of ordinary sentential negation. B. Camus Bergareche describes the evolution of negation in Romance languages, especially the medieval and modern types, which we represent in a table, besides, in this article, we tried to compose the formula of Romanian negative types and negative structures in Roman area.

Key words: negation, means of negation, types of negation, evolution, European, Romance languages.

У сучасному мовознавстві традиційним вважається вивчення розвитку заперечних слів і речень у поєднанні з синтаксичними змінами, описаними як цикли О. Єсперсена, у яких історія вираження реченнєвого заперечення починається із послабленням заперечного прислівника-експонента і продовжується із появою інтенсифікації заперечення за допомогою додаткових допоміжних слів, розташованих після дієслова [6, с. 4]. Таке слово із часом переймає власне функції заперечення, що уможливило втрачання вагомості першого елемента, і, власне, поступово саме може зазнати послаблення і регресивного розвитку, як первинне заперечення, тобто відбувається постійне чергування його послаблення та посилення. Класичним виявом циклів еволюції заперечення у романських мовах показано О. Єсперсеном на прикладі розвитку французької [1, с. 387]:

Ne dico → Non dico → Jeo ne di → Je ne dis pas → Je dis pas, тобто, у загальних рисах цикли представлені так:

- цикл I *neg verb*;
- цикл II *neg verb neg*;
- цикл III *verb neg*.

Явище циклічного послаблення і посилення негатиї у поєднанні із подальшою тенденцією розмішувати заперечення на початку речення для можливого його опущення, приводить до певних наслідків, які ми розглянемо на прикладах розвитку категорії заперечення у деяких романських мовах. Координація заперечення (подвійне заперечення) може бути чіткою і

нечіткою. У мовах із чіткою координацією заперечення у реченні разом із заперечним словом обов'язково буде знаходитися також заперечна частка незалежно від розташування обох заперечних елементів. У мовах із нечіткою запереченою координацією заперечна частка має опускатися, коли заперечне слово передує дієслову. Таке спостереження, серед інших, було зроблено М. Хаспельматом, який розробив класифікацію мов на три типи [5, с. 201]:

1) NV–NI (при цьому – NV – *negation marker–verb*; NI – *negative indefinite*) – до такого типу переважно належать мови із чіткою координацією заперечення;

2) (N)V–NI – заперечна частка іноді з'являється разом із заперечним словом, до такого типу належать мови із нечіткою заперечною координацією;

3) V–NI – заперечна частка відсутня у реченнях із заперечним словом, цей тип не є координацією заперечення.

Чітку координацію заперечення на сьогодні мають слов'янські, балтійські мови, а також румунська, грецька, угорська та мальтійська. До мов із нечіткою координацією заперечення належать іспанська, португальська, італійська, при цьому каталанська може поєднувати два типи [11, с. 34].

Інший, так званий цикл В. Крофта, базується на типологічному поширенні певних заперечних маркерів у різних мовах. Він виділяє три типи екзистенційного і загального заперечення [3, с. 23–26]:

– тип А: предикат заперечується придієслівним запереченням;

– тип В: існує спеціальна форма (NEGEX) для предикативного заперечення;

– тип С: існує спеціальний заперечний предикат, ідентичний дієслівному запереченню.

Деякі мови у синхронії проявляють варіативність типів А–В, В–С та С–А, та не можна стверджувати, що за циклом В. Крофта розвивалися усі європейські мови. Так, тип А домінує у Західній Європі, тип В знаходить своє поширення у певних слов'янських та уральських мовах, а тип С є характерним для полінезійських мов [3, с. 8–12]. Відхиляючи циклічний розвиток романського заперечення, А. Швеглер більшу увагу приділяє його вживання у постдієслівній позиції [9, с. 21–58]. Але, на наш погляд, є певні аспекти еволюції в іспанській мові (і в деяких романських мовах), які можуть відповідати циклічності, запропонованої О. Єсперсеном, що ми розглянемо нижче. Еволюція іспанських заперечних слів є специфічним проміжним варіантом у циклах розвитку заперечення: посилювачі заперечення, деякі з яких виконують роль квантифікаторів (кванторів), можуть настільки переймати заперечене значення, що набувають здатності заміщувати заперечний прислівник (у нашому випадку *no*), натомість не можна стверджувати про повне зникнення придієслівного заперечення в іспанській мові [10, с. 1226].

Як показує історія розвитку іспанського заперечення, і що не зовсім відповідає циклам О. Єсперсена, існує загальна перевага і тенденція вживання саме придієслівного заперечення. У мовах із прямим порядком слів (*SVO*: *Sujeto-Verbo-Objeto*), тобто у випадку більшості романських мов, насамперед, іспанської, переважним є зв'язок – заперечення + дієслово [4, с. 93–124]. Таким чином, з одного боку гарантується суміжність між дієсловом і його додатками, і, водночас установлюється позиція заперечення на початку речення, що є визначальним фактором. Цей принцип базується на комунікативних принципах – заперечення завжди несе велике інформаційне навантаження і тому має уникати кінцевого розташування у реченні. Мови ж із порядком слів *SOV* (*Sujeto-Objeto-Verbo*), як наприклад латина, зазвичай також мають придієслівне заперечення, і, таким чином, щоб розірвати зв'язок додаток – дієслово, також уникають фінального положення заперечення. Експонентне заперечення перед дієсловом показує особливості відхилення шляхів розвитку іспанського заперечення від циклів О. Єсперсена.

Романські мови періоду середньовіччя зберегли структуру заперечення розмовної і пізньої латини. Б. Камусом Бергарече було описано особливості розвитку заперечення середньовічного і сучасного типу у романському ареалі [2]. Ми спробували поєднати все у таблиці:

Таблиця 1.
Середньовічний та сучасний тип заперечення у романських мовах

Середньовічний тип	Сучасний тип
переддієслівні заперечні слова	
заперечне слова + заперечна частка + дієслово	заперечне слово + дієслово
післядієслівні заперечні слова	
заперечна частка + дієслово + заперечне слово	заперечна частка + дієслово + заперечне слово

Середньовічний тип заперечення, успадкований із пізньої латини, починаючи із творів Петронія, у яких, в одних випадках вживалися два морфологічно заперечних слова, в інших – заперечна частка з невизначеним займенником, поширився на романські мови того часу. Іспанська, наприклад, тяжіє до інтенсифікації заперечення, до розвитку слів із заперечною семантикою на основі семантично нейтральних, а також виразів-мінімізаторів та негативних полярних елементів. Окрім пояснення розвитку заперечення циклами О. Єсперсена, ми знаходимо інші фактори, які вплинули на еволюцію заперечення у романських мовах. Так, наприклад, гіпотеза висунута Р. Познер, за якою іспанська мова зазнала впливу італійської у XV столітті, через що перша частково перейняла синтаксичну структуру другої, насамперед, вживання простих заперечних перед дієслівних структур, які до XIV століття в італійській вже були сформовані [8, с. 1–26]. Можливо, таким чином полегшувалася втрата подвійного перед дієслівного заперечення у романських мовах Іберійського півострова.

Поряд із цим на кожній території романського ареалу з'являються нові неозначені займенники, прислівники і заперечні сполучники на основі слів, які функціонували посилювачами заперечення. Але, незважаючи на це, деякі латинські заперечення зберігаються. Це, наприклад, стосується форм *nunquam* на Піренейському півострові та на півдні Франції, *nullus* на заході Іберійського півострова, Франції та Італії. В іспанській мові передбачалося на тільки збереження заперечного значення цих займенників, але й їхньої синтаксичної властивості, через що вони не займали позицію поряд із іншим запереченням у переддієслівній позиції. Те ж саме відбувається у цей період і в інших мовах Романії: у галісійсько-португальській (*nunca foy mal nenhun moor*), каталанській (*ja son estats qui nunca 't sentieren*) і окситанській (*dis que l'a presa, miia nonqua la te*) [8, с. 13]. Виключна синтактика прислівника *nunquam* робить його відмінним від інших заперечних одиниць, які розташовувалися у структурах із подвійним перед дієслівним запереченням, еквівалентних середньовічному типу іспанського заперечення [7; 8]. І дійсно, такі структури є нормативними по всьому Іберійському півострові, зокрема в іспанській, галісійсько-португальській, французькій і провансальській [10, с. 1230].

Проаналізувавши певні особливості розвитку заперечення у деяких романських мовах, ми спробували скласти формули типів романської негатиції і серію змін у кожній мові. У романському мовному ареалі ми можемо виділити такі структури заперечення:

1. Просте заперечення:
  - заперечна частка + дієслово;
  - заперечне слово + дієслово.
2. Подвійне передієслівне заперечення:
  - заперечне слово + заперечна частка + дієслово.
3. Подвійне повне заперечення:
  - заперечна частка + дієслово + заперечне слово.
4. Посилене форклусивами заперечення:
  - заперечна частка + дієслово + форклусив.
5. Післядієслівне заперечення:
  - дієслово + форклусив.

Таким чином можна підсумувати, що повний цикл розвитку, тобто вживання після дієслівного заперечення, серед інших романських мов, пройшла французька мова, проте не можна стверджувати, що схема остаточно закріпилася і розвиток заперечення у французькій дійшов кінця. Перспективою нашого подальшого наукового пошуку є розвиток заперечення в іспанській мові, який ми розглянемо окремо.

Література:

1. Есперсен О. Философия грамматики / О. Есперсен. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1958. – 404 с.
2. Camus Bergareche B. Negación doble en la Romania: un cambio santático [Електронний ресурс] / Bruno Camus Bergareche. – P. 11–28. – Режим доступу до статті: <http://revistas.ucm.es/index.php/RFRM/article/viewFile/RFRM8788110011A/130>
3. Croft W. The evolution of negation / Wiliam Croft // Journal of Linguistics: Cambridge University Press, 1991. Vol. 27(1). P. 1–27.
4. Dryer M. S. Universals of negative position / S. Matthew Dryer // Studies in syntactic typology [ed. M. Hammond, E. Moravchik, j. Wirth]. – Amsterdam: John Benjamins, 1988. – P. 93–124.
5. Haspelmath M. Indefinite pronouns / Martin Haspelmath. – Oxford: Oxford University Press, 1997. – 364 p.
6. Jespersen O. Negation in English and other languages. – København: Bianco Lunos Bogtrykkeri, 1917. – 151 p.
7. Martins A. M. Aspectos da negação na história das línguas românicas (Da natureza de palavras como nenhum, nada, ninduem) / Ana Maria Martins // Actas do XII Encontro des Associação Portuguesa de Linguística [ed. I. Castro]. – Lisboa: Associação Portuguesa de Linguística, 1996. – P. 179–210.
8. Posner R. Double negative, negative polarity and negative incorporation in Romance: A historical and comparative view / Rebecca Posner // Transactions of the Philological Society 82(1), 1984. – P. 1–26.
9. Schwegler A. Word-order changes in predicate negation strategies in Romance languages / Armin Schwegler // Diachronica (Vol. 5) [ed. J. Benjamins Publishing Company], 1988. – P. 21–58.
10. Sintaxis histórica de la lengua española. Primera parte: La frase verbal. – México: FCE, UAM. Vol. 1. CXXVI, 2006. – 1404 p.
11. Willis D. Comparing diachronies of negation / David Willis, Christopher Lucas, Anne Breitbarth // The History of Negation in the Languages of Europe and the Mediterranean. – NY: Oxford University Press, 2013. – P. – 1–50.

УДК 811.111'373.2

Ю. В. Глюдзик,

Ужгородський національний університет, м. Ужгород

СТРУКТУРНО-ЕТИМОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛЬНОЇ ПОЕТОНІМІЇ ФЕНТЕЗІЙНОГО ЦИКЛУ «THE CHRONICLES OF NARNIA» К. С. ЛЬЮІСА

Стаття присвячена вивченню походження та формальних рис реальних поетонімів. Проаналізовано три семантичні класи власних назв цього типу: антропо-, зоо- та міфопоетоніми. Описано ключові граматичні ознаки, виведено основні структурні моделі реальної поетонімії та встановлено взаємозв'язок між їхньою етимологією, закладеним змістом та представленням у творі.

Ключові слова: поетична ономастика, реальна поетонімія, поетонім, ідіолект, етимологія, структурна модель.

Статья посвящена изучению происхождения и формальных характеристик реальных поетонимов. Проанализированы три семантические классы имен этого типа: антропо-, зоо- и мифопоетонимы. Описаны ключевые грамматические признаки, выведены основные структурные модели реальной поетонимии и установлена взаимосвязь между их этимологией, содержанием и репрезентацией в тексте.

Ключевые слова: поэтическая ономастика, реальная поетонимия, поетоним, идиолект, этимология, структурная модель.

The article is devoted to the problem of nature and formal features of real poetonims. The issue in question has been viewed in details and thoroughly investigated by prominent linguists, such as L. Belei, L. Lytvyn, W. R. Maurer. Despite the scientific interest it arises, the matter of choice of real poetonimy to be represented in text is highly controversial and topical. The newness of the investigation is predetermined by the necessity for formal description of peculiarities of real poetonims within the scope of a fictional piece. A famous British series of fantasy novels «The Chronicles of Narnia» has been chosen as a material, whereas its real poetonims indicating the names of the characters serve as an object of the research being conducted. Three semantic classes of poetonims that represent the names of people, mythological creatures and animals have been viewed from the point of view of their etymology, structure and grammatical appearance in the chosen text with regard to their share in the author's idiolect. The investigation has shown that the typical structure patterns of the author's real poetonims are name, identifying element + surname, identifying element. The article considers the anthropoetonyms that are characterised by typical nounal case forms and special syntactical forms of adress and are not marked by any means of affixation. The group of real zoopoetonyms is represented by pair names with clear etymology and compound structure, whereas the semantic group of real poetonims that indicate mythological creatures are characterised by simple and stable form. The analysed real poetonims have proved to be textually motivated, structurally diverse, etymologically rich and possessing a wide variety of grammatical forms.

Key words: literary onomastics, real poetonimy, poetonym, idiolect, etymology, structural pattern.

Сучасний етап розвитку ономастики, і, зокрема, поетичної ономастики, позначений інтенсивним підкріпленням новими дослідженнями у цьому напрямку. Особлива увага науковців зосереджується на вивченні змістового наповнення,